

GENÇ WERTHER'İN ACILARI İLE GENÇ W.'NİN YENİ ACILARI BAŞLIKL ESERLERİN İÇERİK VE BİÇİM AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ARAK
Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Kayseri
arak@erciyes.edu.tr

Özet

Bu çalışmanın amacı, farklı dönemlerde yazılmalarına rağmen kültürel ve biçimsel açıdan pek çok ortak öge içeren Johann Wolfgang von Goethe'nin '*Genç Werther'in Acıları*' ile Ulrich Plenzdorf'un '*Genç W.'nin Yeni Acıları*' başlıklı eserini içerik ve biçim açısından karşılaştırmaktır.

Karşılaştırmalı yöntemin kullanıldığı bu incelemede, kaynak ve materyaller eserin içinden elde edildi ve kullanıldı. Yapılan inceleme sonucunda, karşılaştırmalı incelemeler aracılığıyla aynı kültürün temsilcileri arasında kültürel değişimlerin izlenebileceği görüldü.

Bunun ötesinde Plenzdorf'un eserinin modern biçim denemeleriyle yeni bir Werther varyasyonu olarak değerlendirilebileceği anlaşıldı.

Anahtar Sözcükler: Goethe, Plenzdorf, Werther, Wibeau, Karşılaştırmalı Edebiyat.

A COMPARISON OF THE WORKS TITLED 'THE SORROWS OF YOUNG WERTHER' AND 'THE NEW SORROWS OF YOUNG W.' IN TERMS OF STRUCTURE AND STYLE.

Abstract

The aim of this study is a stylistic and structural analysis of two works, namely '*the Sorrows of Young Werther*' by Johann Wolfgang von Goethe and '*the New Sorrows of Young W.*' by Ulrich Plenzdorf, which share quite a lot of common structural and cultural elements although they were written in different eras.

The data used as the resources and material in this study, which is conducted with the comparative method, was collected from the works themselves. Through comparative investigations it was observed that there might be cultural changes even in the representatives of the same culture.

Plenzdorf could be evaluated as a new Werther variation by the trial of modern styles .

Key Terms: Goethe, Plenzdorf, Werther, Wibeau, Comparative Literature.

1. Giriş

Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi (Komparatistik) birkaç dilin edebiyatıyla aynı anda ilgilenen bilim dalıdır. Edebiyata uluslar üstü bir bakış açısı gerektiren bu

alan 18. yüzyıldan itibaren eleştirmen ve yazarların çabalarıyla gelişti. Alanın ulusal edebiyatlardan ayrılarak bağımsız bir disiplin haline gelmesi 19. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşti. Karşılaştırmalı edebiyat terimi ilk olarak 1827'lerde Villemain tarafından Fransa'da kullanıldı. Alana *Dünya Edebiyatı* (Weltliteratur) kavramıyla önemli bir katkıda bulunan *Genç Werther'in Acıları* başlıklı eserin yazarı Goethe'dir.

Karşılaştırma bilim dallarının hemen tümünde önemli bir yöntem olarak karşımıza çıkar. İnsanoğlu daima var olanla kendi ürettiği arasında karşılaştırma yapmıştır. Bu yüzden "karşılaştırma" metot olarak tüm bilim dallarında kullanılan bir inceleme yöntemidir. Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi alanındaki bu çalışmada *metne bağlı inceleme* yöntemi esas kabul edildi. Metne bağlı inceleme yöntemi, incelenecek olan eserin içinden hareket ederek çözümlenme, eleştirme; kendi içinden anlaşılır hale getirme ve değerlendirme yöntemidir.¹ Yazarın anlatışından yola çıkılarak yapılan yorumlamada, yazarın dili kullanımından hareket edilerek, biçim, stil, ritim, simgeler vb. öğeler dikkate alınır. Metne bağlı çözümlenme dışında, diğer bir yorumlama yöntemi de tarihsel, toplumsal, kültürel vb. etkenlerden hareket ederek, dış etkilerden metne doğru uygulanan yorumlama yöntemidir. Bu iki yöntem çalışmada birlikte kullanılmıştır. Yazarların, eserlerinde buldukları dönemin sosyo-kültürel olaylarını yansıttıkları görüşünden yola çıkılarak *dış etkilerden esere doğru* bir yorumlama yöntemi seçme gereği de ortaya çıkmıştır. Bu yüzden iki eserin derinlemesine incelenmesi, daha iyi anlaşılması için bugüne kadar yapılan ikincil çalışmalara da başvurulmuştur.

Çalışmada her iki eser birbirinden bağımsız olarak biçim yönünden incelendi. Son bölümde ise, eserler farklılıkları ve benzerlikleri yönünden karşılaştırıldı. Goethe'nin eseri *Genç Werther'in Acıları* için kaynak olarak Nihat Ülner tarafından Türkçeye kazandırılan eser kullanıldı. Plenzdorf'un *Genç W.'nin Yeni Acıları* için de kaynak olarak Nuran Özyer'in Türkçeye kazandırdığı eser esas alındı. İnceleme boyunca alıntılar bu eserlerden sayfa numarasıyla birlikte verildi.

2. Genç Werther'in Acıları

Alman edebiyatında yeni bir çığır açan *Genç Werther'in Acıları* modern Alman romanının başlangıcı olarak kabul edilir. Goethe bu eserini daha önce hiçbir taslak veya ön çalışma yapmadan 1774 yılı Şubat-Mart ayları içinde dört hafta gibi kısa bir sürede kaleme almıştır. Eser iki ana bölümden meydana gelen Werther'in arkadaşı Wilhelm'e yazdığı tek yönlü monolog mektuplardan oluşmaktadır. Goethe, eserini mektup biçiminde yazmakla; okur ile Werther'i içli-dışlı bir atmosfere büründürmüş, onun çektiklerini insanların yalın bir şekilde görmelerini sağlamıştır. Goethe'nin eserini otobiyografik olayların etkisinde kalarak yazdığı anlaşılmaktadır. Örneğin, Wetzlar'da arkadaşı Kestner'in nişanlısı Charlotte'ye duyduğu aşkı, Brentano'nun eşi Maximiliane Brentano ile olan duygu bağını ve o zamanlar

¹ Otto Best. *Handbuch literarischer Fachbegriffe*, Frankfurt a.M., 1982, s. 574.

mutsuz bir aşk yüzünden intihar eden elçilik danışmanı Jerusalem olayını Goethe ustaca kendi romanının dokusuna işlemiştir. (bkz. Aytaç 1991:97)

Werther'in mektupları 4 Mayıs 1771'de başlar ve 23 Aralık 1772'de sona erer. Romanda mevsimler ile Werther'in ruh hali paralel bir seyir içinde yansıtılır. Werther'in coşkulu, canlı ruh hali bahar aylarında Homeros okuduğu dönemdedir. 13 Mayıs tarihli mektubunda Werther arkadaşına şöyle seslenir:

Kitaplarımı göndermeni isteyip istemediğimi soruyorsun. Sevgili dostum, Tanrı adına senden dileğim onları benden uzak tutman! Yönlendirilmek, cesaretlendirilmek, coşturulmak istemiyorum, bu yürek kendi kendine de yeterince kaynıyor; bana ninniler gerek, istediklerimi de bol bol buldum Homeros'ta. Kaynayan kanımı çoğu zaman Homeros okuyarak dinginleştiribildim; çünkü bu yürek kadar değişken, onun kadar kararsız bir şey görmemişsindir. (Goethe:11)

Werther'in ölümü ise Ossian'ın hüznü, kasvetli etkisinin görüldüğü kış mevsimine girilen aydadır:

Homeros'un yüreğindeki yerini Ossian aldı. Bu muhteşem ozanın bizi götürdüğü dünyaya bak! Dumanlı sislerin arasında beliren solgun ayışığı altında ataların ruhlarına yol gösteren fırtınaların estiği kırlarda gezdirir bizi. Mağaralardaki hayaletlerden yükselen, orman sellerinin uğultuları arasında neredeyse yiten inlemeleri gelir kulağımıza dağlardan; ağlayarak ölüme giden kızın, korkusuzca şehit olan sevgilisi için, yosun ve otlarla kaplı dört kayanın arasında söylediği ağdı işitebiliriz. (Goethe:89)

Bu alıntılardan da anlaşılacağı üzere, Werther'in ruh hali ile okuduğu kitaplar arasında derinden bir bağ vardır.

Genç Werther'in Acıları karşılıklı bir mektup alış-verişi değil, tek yönlü bir yazışmadır. Kurmaca bir anlatıcının tek yönlü mektupları yayınlamasıyla ortaya çıkmış bir eserdir. Goethe'nin mektup biçimindeki bu eseri mektubun bir roman biçimi olarak kullanılmasını doruk noktaya çıkarmıştır. Roman, derleyenin kısa bir kaç cümlesinden oluşan bir pasaj ile başlar ve eserin sonlarına kadar derleyen ortaya çıkmaz. *Genç Werther'in Acıları*'nda romanın sonuna kadar derleyen tarafından kesilmeyen kronolojik bir sıra vardır ve bu ardardalık mektupların tarihsel olarak sıralanması ile elde edilmiştir. Romanda sürekli mektup yazan Werther duygularına yenik düşünce eserin sonuna doğru yazma yeteneğini kaybeder. Mektupları ile kendisini dile getirmesi sona erdiğinde onun yerini derleyenin, Werther'in günlüğüne ve kendi araştırmalarına dayanan notları yer alır. Kurmaca bir anlatıcının yer aldığı bu bölümler eserin son bölümünü teşkil eder. Bu bölüm tüm eser göz önünde bulundurulacak olursa oldukça küçük bir bölüm olarak görünür.

Eserde üç anlatım katmanı vardır. Bunlardan birincisi Werther'in Wilhelm'e yazdığı mektuplardır. Bu mektuplar karşılıklı yazışma şeklinde değil tek yönlüdür. İkinci katmanı ise derleyenin girişteki önsözü ve son bölümde önce araya

girerek daha sonra Werther'in ortadan çekilmesiyle yaptığı "derleyenin notları" başlığı altındaki yorumlar oluşturur:

Önsöz:

Zavallı Werther'in öyküsü hakkında bulduklarımın tümünü elimden geldiği kadarıyla bir araya getirdim ve şimdi size sunuyorum. Bana müteşekkirci olacağınızı biliyorum. Ruhuna ve kişiliğine hayranlık ve sevgi beslemekten, yazgısı karşısında gözyaşınızı dökmekten kendinizi alamayacaksınız. Şu anda onunla aynı duyguları paylaşanlara gelince; onun çektiği acılar sizi teselli etsin ve alınyazınızdan ya da kendi kabahatinizden ötürü daha yakın başka bir arkadaş bulamıyorsanız, bu kitap size arkadaş olsun. (Goethe:7)

Derleyenin Notları:

Keşke arkadaşımızın son garip günlerine dair kendi yazdığı yeterince belge elimize geçmiş olsaydı da onun geride bırakmış olduğu mektupların ardardalığını anlatımımınla kesintiye uğratmak zorunda kalmasaydım. O günler hakkında, öyküsünü ayrıntılı olarak bilenlerin ağzından bilgi toplamayı kendime görev bildim. (Goethe:101)

Bu yorumlar sırasında anlatıcı Werther'in günlüğüne dayanarak bir derleme ve yorumlama yapar. Eserdeki üçüncü katman ise Ossian'dan çevirilmiş alıntılarının okunduğu katmandır:

Werther gülümsedi ve şiirleri getirdi; kâğıtları eline aldığı anda benliğini bir ürperti sardı ve o satırları görünce gözleri doldu. Kanepeye oturdu, okumaya başladı: 'Ey alacakaranlık gecenin yıldızı, ne güzel parlıyorsun orada, batıda; ışıklı başını bulutların arasından yükseltiyor, tepeler boyunca geziniyorsun tüm görkeminle. Neyi arıyor gözlerin çayırlarda? Fırtınalar dindi; uzaktan derenin mırıltısı duyuluyor; uzaktan kayalara çarpan denizin çırpınışları işitiliyor; tarlalara, vızılı yayılıyor pervane sürülerinin. Sen neyi arıyorsun, ey güzel ışık? (Goethe:116)

Esere, dili açısından bakıldığında noktalama ve kelime seçimi ile dildeki doğallığın ortaya konulmaya çalışıldığı görülmektedir. Kısa, özlü ve isabetli bir şekilde kullanılan dil eserin içeriğini, ifade gücünü arttırmaktadır. Werther'in dili ifade edilemeyenleri ifade etmeye çalışmanın bir denemesidir. Eserde cümlelerin kısalığı ve kolay anlaşılabilirliği hâkim olsa da eserin sonunda Werther'in kendisini ifade etme güçlüğü çekmeye başladığı yarım kalan cümleler ile anlatılmaktadır:

Binbir düşünce, binbir ihtimal ruhumda fırtınalar estirdi ve nihayetinde bu en son düşünce, sarsılmaz ve tamamlanmış biçimiyle belirdi: ölmek istiyorum! ... Yatağıma uzandım ve sabah, uyanışımın dinginliğinde, aynı düşünce hâlâ oradaydı, güçlü bir biçimde yüreğimde yer etmişti: ölmek istiyorum! ... Çaresizlik değil bu. (Goethe:113)

Roman bir figürün gerçeklerini yansıtan bir bakış açısı ile anlatılmaktadır. Romanın mektup biçiminde oluşu Werther'in duygularının ve iç dünyasının olduğu gibi saf bir şekilde yorum yapılmadan okuyucuya aktarılmasında önemli bir etken.

Bunun yanı sıra Werther'in hayata bakış açısının objektif bir şekilde verilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

3. Genç W.'nin Yeni Acıları

Ulrich Plenzdorf'un eseri olan *Genç W.'nin Yeni Acıları* 1972 yılında *Sinn und Form* başlıklı Doğu Alman dergisinde yayımlanmıştır. Bir film senaryosu olarak 1969 yılında yazılan bu eser çeşitli nedenlerden dolayı filme alınmamıştır.

Eserin kahramanı 17 yaşındaki genç Edgar Wibeau modern Werther değil; modern genç bir insanın 200 yıl sonra aynı acıları hissetmesi, kendini ifade edememesi ve iletişimsizliğidir. Kitabın başlığında adının W. ile kısaltılması Goethe'nin *Genç Werther'in Acıları* (1774) ile benzeşmektedir. Eserin yazıldığı dönemdeki Doğu Alman toplumu Batı Almanya ile ortak bir kültür mirasları olan Goethe'ye sahip çıkmak istemiştir. Alman klasik devrinin ünlü ustalarından biri olan Goethe'nin eserinden yola çıkan Plenzdorf, kahramanı intihar etmeyen yeni bir Werther değil, gelişmiş modern toplumda aynı Werther'in hissettiği acıları hisseden bir gencin toplum düzenine uyum sağlamakta karşılaştığı zorlukları dile getirmek ister.

Eserin yazılmasında Plenzdorf'u etkileyen iki büyük eser vardır: Salinger'ın ünlü romanı *Der Fanger im Roggen* (1951) ve Daniel Defou'nun romanı *Robinson Crusoe*'dur. *Genç W.'nin Yeni Acıları* başlıklı eseri Türkçeye kazandıran Nuran Özyer'e göre bu eserlerin hepsinin ortak noktaları vardır:

Bireyin kendini gerçekleştirme sorunu, kendi iç dünyasındaki çatışma, içinde bulunduğu toplum ile olan sorunlu ilişkisi, toplumun bireyi soyutlaması ve dolayısıyla bireyin kendini toplumdan soyutlamasıdır. (Plenzdorf:6)

Değişen yaşam koşulları ve yaşam felsefesi insanların günlük hayata yabancılaşmasına neden olmuştur. Eser, maddeciliğin insanları nasıl etkisi altına aldığını birçok örnekle bize gösterir. Plenzdorf, insanoğlunun sorunlarını dile getiren bu eserleri çok sevdiğini roman kahramanı Wibeau da sık sık dile getirir:

En çok sevdiğim iki kitap: Robinson Crusoe. Belki biriniz pişmiş kelle gibi sırtacak. Bunu asla itiraf etmemeliydim. Diğeri de Salinger'inki. Onu da tesadüfen ele geçirmiştım. Hiç kimse onu tanıyamıyordu. Yani, kimse onu bana önermemiştı demek istiyorum. (Plenzdorf:28)

Modern dünya insanının karşılaştığı bu sorunlar tüm zamanlarda var olan insani duygulardır. Eser daha başlangıcında okuru soğuk bir atmosfer ile karşılar. Plenzdorf'un kahramanı Wibeau'nun ölümü bir gazete kupürü ve ölüm ilanlarıyla duyurulur:

26 Aralık tarihli Berlin gazetesinden not: Genç Edgar W. 24 Aralık akşamı Lichtenberg semtinde Paradies II kolonisindeki eski bir kulübede ağır yaralı olarak bulunmuştur. Polise göre uzun süredir harabe halinde olan

kulübede izinsiz kalan Edgar W., anlamadığı halde elektrik ile uğraşırken cereyana kapılarak ölmüştür. (Plenzdorf:11)

Gazete kupürü yer, zaman ve Wibeau hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca gazetelere verilen ölüm ilanları da bu bilgileri pekiştirmektedir. Plenzdorf ölüm ilanlarıyla eserin kahramanı Edgar Wibeau'yu yakından tanıtmakta ve okuyucunun merak içinde kalmasını sağlamaktadır. Kurbanın kim olduğu değil, nasıl öldüğü, ne ile uğraştığına dikkat çekilmektedir. Wibeau'nun bir kulübede yaşadığı ve daha neler yapmak istediği belli değildir. Yazar, tüm bunlarla okuyucunun ilgisini bir odakta toplamak istemektedir. Ortaya atılan bu sorular romanın giriş kısmını oluşturmaktadır.

Wibeau'nun ölümünden sonra babası Mittenberg'e gelir ve ayrıldığı eşine, Willi'ye, Charlie'ye ve işyerindeki şefi Addi'ye Wibeau ve ölümü hakkında sorular sorar. Wibeau bütün konuşmalara öbür dünyadan yorumlar yaparak karışır. Böylelikle Plenzdorf, daha eserin başında kahramanını öldürerek ilginç bir anlatım tekniği ortaya koyar. Bu, şimdiki zaman ile geçmiş zaman arasında bağ kuran bir tekniktir. Eserde üç ayrı anlatım katmanı kullanıldığı görülür. Bu katmanlardan ilki, oğlunun hayatının son üç ayını araştırırken Wibeau'nun babasının yapmış olduğu diyaloglar "gerçek anlatım" katmanıdır. Gerçek anlatım, diyaloglarda paragraflar içeriden başlatılarak ve konuşmalar tırnak içine alınarak Wibeau'nun yaptığı yorumlardan ayrılmıştır. Wibeau'nun öbür dünyadan yaptığı yorumlar ise ikinci anlatım katmanını oluşturur. Burada Wibeau kendi hayatını değerlendirir ve olayların gerçekten nasıl geçtiğini yorumlar ve bu da eserde bilinç akımının izlerini göstermektedir:

Bu doğru. Bunu hep korkunç bulmuşumdur. Hem sonra mektup sırrı gibi bir şey vardır ve üstelik kartlar banaydı. (Plenzdorf:20)

Plenzdorf'un çeşitli anlatım katmanları kullanarak modern anlatım tekniğini ortaya koyduğu görülmektedir. Bu anlatım tekniğinde Ben-anlatıcı ile olayları yaşayan *Ben* aynı kişidir. Bunu Wibeau- Wibeau'ya karşı düşünebiliriz. Wibeau ölmüş olmasına rağmen Ben-anlatıcı rolündedir, ancak öldükten sonra başından geçen olayları yaşadığı dönemden daha farklı şekilde değerlendirmektedir. Olaylar iç monologlar şeklinde anlatıldığı için onun ruh hali, hayata bakış açısı yalın bir şekilde verilmeye çalışılmıştır. Babasının çeşitli kişilerle yapmış olduğu diyaloglar Wibeau için birer ipucu şeklindedir, bu nedenle diğer figürler silik kalmaktadır.

Üçüncü anlatım katmanını ise, Goethe'nin eseri Werther'den alınan pasajlar oluşturmaktadır. İlk önce Wibeau bu pasajları kasete doldurarak arkadaşı Willi'ye gönderir, daha sonra ise Edgar-Charlie-Dieter üçgeninde Charlie'yi kazanmak için kullanır:

Kısa bir süre düşünmüş ve şöyle demiştim: İnsan cinsinin tek şekli var. Çoğu yaşamak için zamanın büyük bir kısmını çalışarak geçirir ve boş kalan kısacık zaman onları öyle korkutur ki, ondan kurtulmak için her çareye başvururlar. Charlie hiçbir şey söylemedi. Belki tek kelime bile anla-

mamıştı. Buna da pek şaşmamalı. Hepsini de kitaptan almıştım.
(Plenzdorf:42)

Ayrıca inşaatta çalıştığı sırada iş arkadaşlarını etkilemek için de Werther'in sözle-
rinden alıntılar yaparak kullanır. Bu alıntılarda da Charlie'ye söylemiş olduğu pasa-
jı yineler:

Daha sonra ben gelip Werther silahını çektim. (Plenzdorf:69)

Ve bütün suç sizde - durmadan çalışmam gerektiğini söylüyordunuz bana
- çalışmak - istifamı verdim - bunu anneme güzel bir şekilde bildir - son.
(Plenzdorf:19)

Werther'den aldığı diğer pasajlar ise toplumla olan ilişkilerini anlatmak için
kullanır. Bu pasajlar anlaşıldığı üzere usta bir biçimde montaj tekniği ile eserin
dokusuna işlenmiştir. Montaj tekniği ile şimdiki zaman katmanından gerçekte ese-
rin kurmaca şimdiki zamanını oluşturan geçmiş zamana geçilir. Aynı şekilde
Wibeau'nun babasının yapmış olduğu diyaloglar ve Edgar'ın yorumları anlamca
birbirine bağlıdır. Fakat okuyucunun kimin konuştuğunu hemen fark edebilmesi
için diyaloglar basım şekli olarak içerden verilmiştir ve aynı zamanda tırnak işaret-
leri kullanılmıştır. Diyaloglar Wibeau'nun monolog şeklindeki yorumları için birer
ipucu niteliğindedir.

Eserin zaman yapısı ilginçtir. Anlatılan zaman Wibeau'nun Mittenberg'ten
ayrılışından ölümü olan 24 Aralık'a kadar geçen 3-4 aylık bir süreyi kapsamaktadır.
Bu yüzden kronolojik sıra yazar tarafından çeşitli şekillerde kesilmektedir. Eserin
anlatıldığı zaman içerisinde Wibeau'nun babasının diyalogları ve yorumları geriye
dönüş tekniği ile geçmişini canlandırmaktadır.

Wibeau'nun başından geçen olaylar genellikle kronolojik bir şekilde sıra-
lanmıştır. Wibeau'nun Mittenberg dönemini, Berlin dönemi, Charlie ile arkadaşlığı
ve inşaatta çalışması takip eder. Zamanlar bazen birbiriyle kesişmektedir, bunun
sebebi de Ben-anlatıcı Wibeau'nun ruhsal durumudur. Wibeau'nun babası annesin-
den oğullarının eğitimi hakkında bilgi alırken Wibeau yorumlarıyla araya girerek
konuyu başka bir zamana -boyuta götürüyor: "Daha sonra kendisinden ayrıldığı bir
kız çıktı ortaya. Kız evliydi! Burada olduğu sürece kızlarla hiç ilişkisi olmamıştı."
(Plenzdorf:13)

Wibeau kendi hakkında söylenen bu sözlere 14 yaşında kendisinin
yaşadığı bir tecrübeyi anlatarak katılır:

Durun, durun bakalım! Hepsi de saçma. Pekâlâda kızlarla ilişkim oldu. İlk
olarak 14 yaşında. Bunu şimdi söyleyebilirim. (Plenzdorf:13)

Bu geriye dönüşlerle Wibeau olay akışını bir süre için kesmiş oluyor. Ayırı-
ca ölüm ilanlarının eserin ilk sayfalarında verilmesi de kronolojik sırayı engellemiş
olmaktadır. Zaman düzeninin sık sık aksamasına rağmen okuyucu eserin genel
konu bağlamını gözden kaçırmamaktadır.

Esere dili açısından bakıldığında ise Wibeau'nun argoya kaçan laubali, küstah, kültürsüz ve kaba boyacı dili dikkat çekmektedir:

İnsanın gururuna saygıdan yanayım. Şu örnek tipte de aynı şey. Dakikada bir zırt pırt biri gelip, örnek aldığınız birinin olup olmadığını öğrenmek isterdi. (Plenzdorf:17)

Bu sırada cızlamı çekmemde çok boktan bir durum olmuştu. (Plenzdorf:18)

Eserde ayrıca cümlelerin kısalığı, basitliği ve sık sık yarıda kesilmesi dikkat çekici diğer bir dil özelliği olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kısa cümleler ve kullanılan sözcükler Wibeau'nun hem kültür düzeyine ışık tutmakta hem de onun kendisini ifade edemediğini göstermektedir:

Sakin ol, Charlie. Hiçbir şey söylemedim ben. Tek kelime bile. (Plenzdorf:34)

O sırada orada değildim yani: Odadan çıkmıştım. Aslında tamamen gitmeliydim. Bunu kabul ediyorum. Ama yapmadım. (Plenzdorf:85)

Bunların yanı sıra cümlelerin anlamını pekiştirmek için sık sık tekrarlamaların yapılması da diğer dikkat çekici bir özelliktir:

Maalesef dostum Willi'nin ne hale geleceğini göremiyordum. Mutlaka bayılmıştır. Sancıları tutmuştur. Gözleri kararıp sandalyeden yuvarlanmıştır. (Plenzdorf:39)

Sözcük seçiminde dikkati çeken bir özellik de, bazı sıfatların yoğun bir biçimde kullanılarak insanlar hakkındaki pozitif değerler dile getirilmesidir. Yine bazı sıfatlar ise ironik anlamda kullanılmıştır:

Zarembada soyluydu. (Plenzdorf:25)

Şu Salinger çok soylu herif. (Plenzdorf:28)

Müthiş bir şey çocuklar. (Plenzdorf:30)

Sonra o Fleming'in bizim ne denli mükemmel yetiştiğimizi anlattığı gruba katıldı. (Plenzdorf:34)

Eserde kullanılan sözcükler herkes tarafından anlaşılabilir düzeyde ve gençlerin konuşma dilinin özelliklerini içerir. Wibeau genç okurlarla doğrudan iletişim içine girerek onları eserin bir parçası haline getirmektedir. Duygularını ifade edemediği yerlerde Werther'in sözlerini kullanması onun toplumla olan iletişimsizliğinden, kendini ifade edememekten kaynaklanmıştır: "Beni biriniz anlıyor mu? Bilmem beni anlıyor musunuz?" (Plenzdorf:90) gibi cümleler anlaşılabilir için çaba sarf edildiğinin bir ifadesidir. Wibeau'nun Werther'den yaptığı alıntılar bir hazıra konma olarak değerlendirilmemelidir. Nuran Özyer'in de belirttiği gibi, Werther ile Wibeau aynı sorunları farklı çağlarda yaşamış çaresiz bireylerdir:

Plenzdorf'un Werther'den yaptığı alıntılar, sadece günümüz insanının sorun dolu yaşamına biraz olsun ışık getirmek üzere bir araç olarak kullanılmıştır. Yazar eserinde 18. y.y. da belirli kurallar ve baskılar altında ezi-

len genç için 20. y.y.'da da değişen bir şey olmadığını vurgulamaktadır. Birey yine aynı kısıtlamalar ve baskılar altında dış gerçeklerden kaçıp, kendi iç dünyasına sığınmaktadır. ... Değişen tek şey teknolojik şartlardır. (Plenzdorf:9)

4. Karşılaştırma ve Sonuç

Genç Werther'in Acıları'nda mektuplar tarih sırasına göre verildiğinden kronolojik bir sıra vardır. *Genç W.'nin Yeni Acıları*'nda ise Wibeau'nun başından geçen olaylar her ne kadar kronolojik sıralanmış olsa da geriye dönüşler ve Edgar'ın öbür dünyadan yaptığı yorumlarla bozulmuştur. Edgar geriye dönüşlerle olay akışını bir süre için kesmektedir. Ayrıca ölüm ilanlarının eserin ilk sayfalarında verilmesi de kronolojik sırayı engellemektedir. Zaman düzeninin sık sık aksamasına rağmen okuyucu eserin genel konu bağlamını gözden kaçırmamaktadır. Wibeau'nun "W" ile kısaltılması Goethe'nin Werther'inin "W"sine gönderme olduğunu anımsatır

Biçimsel özellikler bakımından Werther'de süslü cümleler, ince tasvirler vardır. Cümleler açık ve anlaşılırdır. Eserde yalın ama seçici bir dil kullanıldığı söylenebilir. Edgar Wibeau'nun kullandığı kelimeler herkes tarafından anlaşılabilir derecede basit, sıradan, bazen de argoya kaçan, gençlerin konuşma dilinin özelliklerini taşır. Wibeau genç okuyucularla doğrudan iletişim içine girmektedir. Duyularını ifade edemediği yerlerde Werther'in sözlerini kullanması onun toplumla olan iletişimsizliğinden, kendini ifade edemeyişinden kaynaklanmıştır.

Eserlerin diğer ortak bir yönü de kahramanların kendilerini ifade etmekte güçlük çektikleri yerlerde cümlelerin yarım kalmasıdır. Goethe'nin Werther'inde derleyenin yaptığı görevi Plenzdorf kendi eserinde odak figür Edgar'a öbür dünyadan anlatıcı olarak kendisine yaptırmıştır. Edgar'ın öbür dünyadan yaptığı bu yorumlar esere fantastik bir anlatım havası katmaktadır.

Çağımızın gençliğini simgeleyen Wibeau'nun, Werther ile ortak ve ondan farklı yanlarını Wibeau'nun yaşantısı çevresinde oldukça zevkli ve incelikli bir dille veren eser sayesinde, Werther'i daha iyi anlamak mümkündür. Werther ve Wibeau aynı sorunları farklı zamanlarda yaşayan bireylerdir. Bireyin kendini gerçekleştirmeye çalışırken kendi iç dünyası ile toplumsal değerler arasındaki çatışmaları ve ayrıca kendisini toplumdan soyutlayışı öne çıkan ortak özelliklerdir. Kendini toplumdan soyutlama Wibeau'da daha çok öne çıkmaktadır. Werther ise sanatçı kişiliğe sahip bir bireyin gerçekler karşısındaki acizliğini ve çaresizliğini dile getirir. İnsanları çevreleyen sorunların evrensel ortaklığı bu iki eserde bir kez daha görülmektedir. Eğitim eleştirisi, giyim kuşam eleştirisi, yasaklara karşı bir tutum söz konusudur bu eserlerde. Neyin okunduğuna karışılmasını istemeyen, bireyselliğin yok edilmeye çalışılmasına başkaldıran insanlardır bu kahramanlar. Bu eserlerde tek bir birey veya toplum düzeni değil, bütün insanlık eleştirilmiştir ve Plenzdorf bunu şöyle dile getirmektedir:

Bu oyunda hiç kimse suçlu değil. Biz bu oyunu, kendilerini ilgilendiren herkese bir uyarı olsun diye oynamak istedik, tıpkı Edgar ve onun gibilere.²

Karşılaştırmaya konu olan iki eser aynı kültürün ürünü olmasına rağmen, farklı dönemleri yansıtmaları açısından önemlidirler. Bu iki eser yardımıyla Alman toplumundaki kültürel değişimler yakından izlenebilir.

² Ulrich Plenzdorf. *Gespräch über die Aufführung "Die neuen Leiden des jungen W."* in *Theater der Zeit*. (27./1972) H.8, s.16. (y.y. Genç W.'nin Yeni Acıları, s.9.)

KAYNAKÇA

- Aytaç, Gürsel. *Edebiyat Yazıları II*. Ankara: Gündoğan Yayınları, 1991.
- Aytaç, Gürsel. *Edebiyat Yazıları III*. Ankara: Gündoğan Yayınları, 1995.
- Best, Otto. *Handbuch literarischer Fachbegriffe*. Frankfurt a.M., 1982.
- Eisenbein, Manfred. *Lektürehilfen Ulrich Plenzdorf. Die neuen Leiden des jungen W.*, Stuttgart: Klett, 1989.
- Goethe, Johann Wolfgang. *Genç Werther'in Acıları*. çev: Nihat Ülner, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1999.
- Mews, Siegfried. *Ulrich Plenzdorf, Text und Kritik*. München: Verlag Edition, 1984.
- Plenzdorf, Ulrich. *Genç W.'nin Yeni Acıları*, çev. Nuran Özyer, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1991.
- Vaget, Hans Rudolf. *Die Leiden des jungen Werthers*. Hrsg. Paul Michael Lützel, (S.37-72), Stuttgart: Reclam, 1985.